

40 Yıllık Bekleyiş veya Yüzleşme Vakti

40 Yıllık Bekleyiş veya Yüzleşme Vakti

'Tarih tekerrürden ibarettir' metaforu herkesin bilir ama muhtemelen herkes başka türlü algılar. Sosyolojiye göreyse hiçbir şey hiçbir zaman aynı şekilde tekrarlanmaz. Tarihin farklı dönemlerinde, birbirine yakın veya uzak zamanlarda birçok bakımdan benzer gelişmeler meydana gelebilir. Fakat bunların bütünüyle aynı şekilde bir seyir izlemesi mümkün değildir. Belki belirleyici özellikleri itibariyle benzerliklerin fazla olması genel anlamıyla tekerrür gibi algılanır. Özetle çetrefilli bir iş.

Ama asıl sorun ise benzerliklerin tekrarlanmasındaki paradokstur.

Bütün hayvanlar genlerine kodlanmış özellikleri nedeniyle nesillerinin devamı için mücadeleyi sürdürür. İnsan bir yanıyla bu dürtüyle hareket etse bile temel olarak bunu bilinçle uygulaması bakımından hayvanlardan ayrılır. Geliştirdiği her şeyi bilinç düzeyinde gelecek nesillere aktarır. Bu aktarım için birçok yöntem ve araç bulunmaktadır. Buradaki en önemli ayrım ise bu bilginin kaydedilerek kaybolmasının önüne geçilmesidir. Böylelikle bu tür birikimler birbirini tanımayan, görmeyen ve görmeyecek insanlar arasında da kullanılır hale gelir.

İşler bu denli basit olduğuna göre insan(lığ)ın bilginin sürekliliği konusunda eksiksiz/hatasız davrandığı gibi bir anlamın/sonucun çıkması gerekir. Ancak öyle olmuyor. Nedense öyle olmuyor. İnsan bütün bir evrimleşme tarihinde edindiği tecrübeleri her zaman olumlu anlamda kullanmayı beceremiyor.

Her canlının sayısız özelliği bulunmaktadır. İnsanınki ise, özellikle düşünebilmesi nedeniyle muhtemelen daha karmaşık ve daha çoktur. Her bireyin bu durumu tanımlaması da birbirinden farklıdır. Temel bazı konularda fikir birliğine varılsa bile detaylara girdikçe yollar ayrılıp iş karmaşıklaşır. Herhalde insanı öteki canlılardan farklılaştıran ve geliştiren de bu çeşitliliktir.

İnsanlığın geçmişini araştırmasının, tarihiyle aynı yaşta olduğu düşünülebilir. Hem birey hem de toplum olarak geçmişin bilinir olması her

zaman önemli ve gerekli sayılmıştır. Yaşanan sürecin ve evrimlerin seyrinin bilimsel olarak tespit edilebilme ve buna bağlı olarak geleceğe ışık tutabilmesi açısından da değerlendirilmesi temel kabul edilmiştir.

Her zaman öyle sonuçlanma ihtimali olmasa bile, bilimsel değerlendirmenin amacı, geleceği daha mutlu ve daha iyi yaşanır hale getirme çabasıdır. Ayrıca bireysel heves/ilgi üzerine kurulu birçok araştırma da söz konusu olabilmektedir. Çünkü bireyin beyni ve duyguları kendi geçmişiyle ilgili birçok merak barındırmaktadır.

Çok geniş ve birbirinden oldukça farklı coğrafi mekanlarda yaşamış/yaşıyor olmasına rağmen toplumların geçmişlerinde birçok bakımdan önemli benzerlikler bulunmaktadır. Bunlar çoğu zaman (ve bugün açısından değerlendirildiğinde) olumsuzluk, şiddet ve vahşet boyutunda göze batmaktadır. İşte böylesi geçmişlerle yüzleşmeyip, birey ve toplum vicdanında ele alınmadığında ise ilerlemenin önü tıkanmaktadır. Günümüz değerleri açısından bakıldığında bu tür yüzleşmeleri gerçekleştirebilmiş toplumların hemen her konuda ilerlemiş oldukları görülecektir. Bunu beceremeyen toplumlarda ise belirli bir kesimin çıkarları doğrultusunda sürekli gerginlik, yarı savaş ya da savaş durumu her zaman belirleyicidir.

Baskıya dayalı idarelerin ayakta kalabilmesi için de böylesi sürekli gerginlik ve mümkün olduğunca muallak düşman(lar) gerekmektedir. Bu, değişik zaman birimlerinde birbirine çok zıt gibi görünen şekillerde gündeme getirilebilmektedir. Artırılan gerilim ve tedirginlik toplumda mutlaka belli kesimlerin de birbirine düşman tutulmalarıyla daha kolay sağlanmaktadır. Böylesi gerginlik ortamlarında kendini sorgulamak ve geçmişle yüzleşmek gerekmez. Oysa yukarıda vurgulandığı gibi toplumların ilerlemesi geçmişleriyle dürüstçe yüzleşebilmeleriyle mümkündür.

Hafızası olmayan toplumların geleceği de olmaz.

Varmaya çalıştığım şey, insanın veya insanlığın birçok konuda fazlasıyla geliştiği, kendini yenilediği ama bazı konularda ısrarla öğrenmeye karşı mukavemet gösterdiğidir.

Geçmişle yüzleşmeye yanaşmayan toplumlar buna uygun bilinç geliştirerek düşünme sistemini de aynı şekilde yapılandırırlar. Böylelikle önceki dönemlerde yaşanmış bir olayın kendileriyle ilgili olmadığı, bu sorunu yeniden kızıştırmanın yersizliği gibi gerekçelere başvururlar. Oysa yüzleşme, *düşünme*, *anlayış* ve *davranma* şekillerinin bütünüdür.

Avustralya yerlilerine, Amerika kıtasındaki Kızılderililere, Osmanlıların Kızılbaşlara (Alevi kavramı henüz kullanılmamaktaydı), İttihat Terakki'nin Ermenilere, Cumhuriyet yöneticilerinin Müslüman olmayan diğer azınlıklara reva gördüğü (kesintisiz devam ettiğinden Kürtleri bu sıralamaya koymuyorum), Arjantin, Şili, Yunanistan ya da Türkiye'deki darbecilerin kendi halklarına yaptıkları eziyetleri ve işledikleri insanlık

suçları bugün itibariyle geçmişte kalmış olmalarından dolayı unutturulmaya çalışılması tam da bu yüzleşmenin önünü kesmek içindir. Gerçek yüzleşme, söz konusu zulme uğrayan insanlar artık yaşamıyor olsa da yapılanların yanlışlığının hem toplum vicdanında hem de devlet tarafından kabul edilir olmasıyla mümkündür. Örneğin, Nazilerin yok ettiği milyonlarca Yahudinin geri gelmesi söz konusu değildir ancak bu vahşetin tanınmasındaki ana fikirdir burada anlatılmak istenen.

Toplumun kendisiyle (ve başka toplumlarla) barışık yaşayabilmesi ve yapılan hataların tekrarlanmaması için geçmişin rehabilite (aklanma değil) edilmesi şarttır.

Toplum ve bireyde oluşan bu travmaların tedavi edilip iyileşebilmesi, huzura kavuşabilmesi için de yaşananların mümkün olduğunca eksiksiz olarak belgelenmesi önemli bir adımdır. Böylelikle hem gelecek kuşaklara daha sağlam verilerin aktarılması sağlanır hem de bugün açısından yapılabilecekler tespit edilmiş olur. Geçmişin doğru kavranmasının önemi gelecekte benzer hataların yapılmasına engel olabildiği ölçüde anlam kazanır.

Üzerinden *40* yıl geçmiş olmasına rağmen *12* Eylül *1980* askeri darbesinin açtığı yaraların büyük çoğunluğu kapanmadı. Yaşananları her boyutuyla açıklığa kavuşturmadan da bu yaraların kapanmayacağı ve bir süreklilik olarak toplumun hücrelerine yayılarak kemirmeyi sürdüreceği ortada. Çünkü bu arızalı durum kendine bağlı olarak yeni ve daha arızalı durumlar üretecektir/ üretmektedir. Sonuçta zaman geçtikçe, belki yara kabuk bağlar gibi görünecek ama içten içe çeşitlenerek farklı ve daha derin yaralara dönüşecektir/dönüşmektedir.

Öte yandan her şeyi *12 Eylül* üzerinden izah etmeye çalışmak da eksik olacaktır. Darbe(ler)in temeli ve kendine bulduğu zemin tam olarak değerlendirilmediğinde bir şeyler her zaman yetersiz kalacaktır.

Unutmaya yönelmede birbirine zıt (gibi görünen) iki eğilim vardır. Bunlardan ilki devleti yönetenlerin unutturma politikaları, öteki ise bireylerin var olanla baş edebilme ve şer ile muhatap olmamaları için kendi hafızasını boşaltmaya yönelmeleridir. Ama sonuçta ikisi de yönetenlerin işine yarar.

Türkiye'de her şey unut(tur)mak üzerine kurulmuştur. Akla gelebilecek herhangi bir konu bunu doğrulayabilir. Bu uygulamanın asıl gücü ise şiddette saklıdır. Bu politika şiddet temelinde yürütülürken bir yandan da propaganda ve manipülasyonla beslenir/desteklenir.

Şiddetin her an uygulanmaması ilk bakışta şiddetin daha arka planda kaldığı izlenimi vermesine rağmen doğru değildir. Çünkü gerçeğe ilişkin soru sorul(a)maması şiddete maruz kalınmadığı ve şiddetin olmadığı anlamına gelmez. Tam tersine, sonuçlarını çok iyi bilen birey, işi kurcalamayarak kendine göre bir korunma yöntemi geliştirmiş olur. Süreç içinde bu boyun eğiş kendiliğinden bir fikir, ideoloji hatta tapınmaya

dönüşür. Bu korkunun kaynağı (devlet şiddeti) varlığını devam ettirdiği sürece her zaman uygulamaya ihtiyaç duyulmaz. Unutmanın evla olduğunu anlayan birey ise kendine göre izahlar geliştirir. Bir şeyi değiştirmemin mümkün olmayacağı, yani 'böyle gelmiş böyle gider' şeklinde formüle edilecek kadar kabul gören bir anlayıştan başlayıp 'vakitsiz öten horozun başı kesilir' misali kural dışı sesini çıkaranı nelerin beklediği bilindiğinden ona göre davranmak artık bir içgüdü halini alır.

Bir bölümü ise dini açıklamalara sığınarak ve çoğu da bunun farkında olmayarak unutmayı tercih eder. 'Ölünün ardından konuşulmaz' veya 'olan olmuş' gibi ne yana çekilse uzanan ama bilimdışılığı itibariyle elde kalan örneklerle açıklamaya çalışır. Halbuki bunun geçmişteki zalimliklerin üstünün örtülmesi için Emeviler tarafından uydurulan bir 'hikaye' olduğu çoktan unutulmuş/unutturulmuştur.

Birkaç nesil böylelikle sust(uruld)uktan sonra geriye kalanlar artık yalanı gerçek gibi savunur, hatta bazıları işi bunun teorisyenliğini yapmaya vardırıp 'gönüllü' olacak hale gelebilirler.

Oysa 'boş verme' mantığıyla beslenmiş, göz ardı edildiğinden dolayı düzeltilmemiş bir dünya bırakmaktan öte açıklaması olmayan bu mirasın hesabını sonraki nesillerin soracağını düşünmek gayetle muhtemeldir.

Vurgulamak istediğim, korkuyu anlamamak, yok saymak değil. Tersine bir şeylere karşı durmayınca, korkunun (ve yol açtığı sorunların) sürekli kendini üreterek daha da çoğalması ve çok uzun zaman böyle devam edeceği tehlikesidir.

Mahir Çayan (1946-1972) şiddetin devamlılığından bahsederken uygulamadaki dozunun duruma göre değişmesini açık ve gizli faşizm olarak izah etmektedir.

»Bizim gibi ülkelerdeki oligarşik yönetim rahatlıkla işçi ve emekçi kitlelerin demokratik hak ve özgürlüklerinin olmadığı tam bir dikta yönetimi ile ülkeyi yönetebilmektedirler. Buna sömürge tipi faşizm de diyebiliriz. Bu yönetim klasik burjuva demokrasisi ile uzaktan yakından ilişkisi olmayan 'temsili demokrasi' ile icra edilir (gizli faşizm) ya da sandıksal demokrasiye itibar edilmeden açıkça icra edilir. Ancak açık icrası sürekli değildir. Genellikle ipin ucunu kaçırdığı zaman başvurduğu bir yöntemdir.«[1]

Herhalde bunu 'sürekli faşizm' şeklinde ifade etmek çok daha kestirme bir anlatım olurdu.

Böylesi baskı altında yaşama durumu, unutma/unutturma konusunda oldukça 'ikna' edici bir özelliğe sahiptir. Korkunun/baskının sürekliliği, her zaman pratiğe uygulanmasa bile susmanın ve unutmanın asıl kaynağı şiddettir ve bu sonuç sadece devletin/yöneticilerin işine yarar.

[1] *Mahir Çayan* »Bütün Yazılar« Boran Yayınevi, İstanbul *2004*. Sayfa *391-392*.

12 Eylül darbesinden bahsederken sistemim bir bütün olarak değerlendirememekten kaynaklı analizlerin yeterli olmayacağına işaret etmeye çalıştım. Bundan dolayı *12 Eylül* değerlendirmelerini çok daha derin temellerle ve çok yönlü olarak değerlendirmek gerekmektedir. Çok yönlülükten kasıt, 'karşı' tarafın her açıdan eleştirilmesiyle sınırlı tutulması olarak algılanması değildir. Bunun yanında birey ve grup olarak içe doğru köklü bir değerlendirme olmalıdır. Bugün açısından böyle bir değerlendirmenin herhangi bir yaptırımı olmayacağından -ki bu iyi bir şeydir- daha dürüst ve dengeli bir değerlendirmenin zemini sayılabilir.

İlginçliği açısından bir örnekle izah etmeye çalışayım. Türkiye'de devleti gerçekten idare edenler imam hatiplerin kapatılma kararını *Necmettin Erbakan*'a *(1926-2011)*, *Abdullah Öcalan*'ın *(1948)* idam edilmemesi kararını *Devlet Bahçeli*'ye *(1948)* imzalatmışlardır.

Onun için devletin temeliyle hesaplaşamayan hiçbir düşünce kalıcı bir çözüm üretemez.

Tabii ki bu, ancak en başta bireylerin kendi kabuklarını kırmaktan imtina etmemeleriyle gerçekleşebilir. Yoksa *40* yıldır suya sabuna dokunmadan, asıl meselelere temas etmemek için inanılmaz bir performans gösterenleri tekrarlamak bir işe yaramayacaktır. Daha kestirme bir deyimle (ve yukarıda değindiğim gibi), her şerrin başlangıcının sadece *12 Eylül* olduğuyla sınırlandırma doğru/yeterli değildir.

Sonuçta,

Yüzleşme hatırlamaktır.
Yüzleşme unutmamaktır.
Yüzleşme sürekli sormaktır.
Yüzleşme (öz)eleştiridir.
Yüzleşme gelecektir.

Bütün bunlara bağlı olarak, en büyük felaket unutmaktır.